

Fra mission til verdenskristendom

Af lektor Niels Kastfelt

Kristendommen i den vide verden

I 1910 udgjorde Europas kristne i alt 66% af verdens kristne, mens Afrikas kristne udgjorde 1,4%. Hundrede år senere, i 2010, var

Europas andel faldet fra 66% til 26%, mens Afrikas var vokset fra 1,4% til 24%. Disse procent er viser med al tydelighed, hvor drastisk den kristne verdens geografi har forvandlet sig gennem de sidste hundrede år. Hvor kristendommen for hundrede år siden var en altovervejende vestlig religion, har den siden bredt sig så stærkt i ikke blot Afrika men også i resten af verden, at kristendommens demografiske og muligvis også teologiske tyngdepunkt nu er flyttet fra den vestlige til den ikke-vestlige verden. Blandt kirkehistorikere og andre bliver det livligt diskuteret, hvordan man skal beskrive og fortolke denne udvikling. Begreber som *global kristendom* og *verdenskristendom* bruges konstant, men hvordan man skal analysere dem, er der mange meninger om.

Missionshistorie

Den tidligste litteratur om mission var tæt knyttet til missionsvirksomheden selv. Den blev skrevet af folk med tilknytning til missionsarbejdet, som skrev om missionen ud fra et kirkeligt standpunkt som en teologisk refleksion over det praktiske missionsarbejde. Den videnskabelige missionsforskning blev for alvor etableret i 1890'erne. I 1896 blev Gustav Warneck udnævnt til professor i missionsvidenskab i Halle i 1896, og senere blev Lorenz Bergmann herhjemme ansat som lektor i missionshistorie ved Det Teologiske Fakultet i 1918.

Bergmann repræsenterede den klassiske missionshistoriske tilgang, og i sin tiltrædelsesforelæsning *Missionsvidenskaben paa Universitetet* (København, 1918) beskrev han mission som den virksomhed, der udgik fra den kristne, vestlige verden til den ikke-kristne og ikke-vestlige verden. Missionens subjekt var "Kristenheden", og missionens objekt den ikke-kristne verden uden for kristenheden. Bergmann var altså stadig i stand til at tale om "Kristenheden" som identisk med den vestlige verden, og herfra udgik al mission. I praksis betød

det, at missionshistorien først og fremmest handlede om de vestlige missionselskaber og missionærer, om deres strategier og metoder, om missionens gang på “missionsmarken” og om missionselskabernes forhold til kirkelivet i hjemlandene.

Mission og kirkehistorie i en post-kolonial verden

I 1948 – 30 år efter Bermanns forelæsning – udgav missionsteologen Erik W. Nielsen sin bog *Linier i Missionens Historie*. Kontrasten til Bergmann og den klassiske missionshistorie kunne dårligt være større. Bergmann skrev i en tid, hvor europæiske kolonimagter havde koloniseret og kontrollerede hovedparten af Afrika og Asien, og hvor afrikanere og asiater primært blev set som objekter for vestlig mission. Erik W. Nielsen skrev i en helt anden verden. Efter 2. verdenskrig stod det klart for mange, at den gamle verdensorden var under afvikling, og for Nielsen var der tale om et vendepunkt af verdenshistoriske dimensioner. Den europæiske kolonialisme stod for fald, nationalist- og uafhængighedsbevægelser blev stærkere og stærkere i Asien og Afrika, og det var ikke længere muligt at fastholde det klassiske missionssyn. “Missionen har i ... 150 Aar saa at sige levet i Læ og Skygge af den vesteuropæiske Kolonimagt”, skrev Nielsen, og i de koloniserede folks øjne stod kristendommen som “Herrenationens Religion” (*Linier i Missionens Historie*, s. 157). Kristendommens fremtid lå ikke længere i Vesten, men i den ikke-vestlige verden, hvor nye, selvstændige og selvbevidste kirker var på voldsomt fremtog, og hvor kristendommens videre udvikling ville

ske på vilkår, der var radikalt anderledes end i kolonitiden.

Erik W. Niensens skarpe og næsten profetiske analyse af den nye og post-koloniale religiøse verdensorden deltes af internationale kolleger, men ingen formulerede det så tidligt og så skarpt i Danmark som han. Snart så man også overvejelser blandt internationale kirkehistorikere om, hvad dette paradigmeskift betød for kirkehistorien. Man skal dog næsten 30 år længere frem i tiden, til midten af 1970'erne, før den post-koloniale kristendom førte til seriøse kirkehistoriografiske overvejelser i Danmark. I 1976 udkom den første universitetslærebog i kirkehistorie, som inddrog hele den ikke-vestlige verden. Fremstillingen var skrevet af professor ved fakultetet i København Torben Christensen, og selv om den ikke rummede principielle historiografiske overvejelser, var den en banebrydende indsats (Sven Göransson og Torben Christensen, *Kyrkohistoria*, bd. 3, Stockholm, 1976).

To år forinden havde Holger Bernt Hansen imidlertid i sin artikel “Fra missionshistorie til universel kirkehistorie” (*Dansk Teologisk Tidsskrift*, 1974) som den første taget den post-koloniale kristendoms historiografiske udfordringer op. Han foreslog helt at opgive termen “missionshistorie”, som var alt for tæt bundet til en særlig periode i den missionsvidenskabelige udvikling. Han foretrak at tale om en ny “universel kristendom”, og som den vistnok første i Danmark talte han om en “globalt anlagt kirkehistorie”. Ligesom historikerne skrev universalhistorie, måtte kirkehistorikerne nu til at skrive universel kirkehistorie, hvori der blev taget hensyn

til den kristne verdens ændrede globale geografi. Holger Bernt Hansen stillede to muligheder op for at skrive en sådan historie: Man kunne enten skrive den ud fra et geografisk ligestillingsprincip, hvor de geografiske regioners kirkehistorie fremstilles én efter den anden, eller man kunne skrive den ud fra en klart defineret teoretisk ramme, som ville medføre, at de geografiske regioner fik forskellig vægt alt efter analyserammen. Med disse to tilgange var diskussionen om en global kirkehistorieskrivning åbnet, helt som det også var sket i den internationale forskning.

Kirkehistorien som oversættelses-historie

Udforskningen af den nye verdens-kristendom er nu et institutionaliseret forsknings- og undervisningsfelt, og litteraturen vokser stærkt. Den kan stort set inddeles efter de to tilgange, som Holger Bernt Hansen formulerede i 1974. Mange undersøgelser er opbygget efter det, han kaldte et geografisk ligestillingsprincip, og fremstiller kristendommens historie i alle de dele af verden, hvor den findes. Disse værker kunne i virkeligheden have undværet ordet "global" eller "verdens-" i titlen, fordi enhver ordentlig almen kirkehistorie jo skriver om kristendommen der, hvor den er. Andre bidrag har til gengæld forsøgt at skrive kirkehistorien ud fra en bestemt teoretisk eller tematisk ramme.

Det nok mest kendte og indflydelsesrige bidrag til sidstnævnte tilgang er Lamin Sannehs og Andrew Walls' arbejder, og Sannehs *Translating the Message* fra 1989 er en nyklassiker på feltet. For Sanneh er kernen i kristendommens vækst

fra en lokal middelhavsreligion til en verdensreligion dens oversættelighed. I modsætning til islam har kristendommen ikke et helligt sprog, og kristendommens globale ekspansion er derfor historien om, hvordan den blev oversat til verdens utallige lokalsprog. Verdenskristendommen er for Sanneh den mangfoldige sum af alle de lokale og lokalsproglige former for kristendom, som findes i hele verden. Gennem bibeloversættelserne anvendte kristne i Afrika og Asien f.eks. lokale gudenavne som navnet for Gud, og på den måde blev kristendommen indlejret i lokale religiøse og kulturelle traditioner. Sanneh afviser dermed også den gængse opfattelse, at vestlig mission var særligt tæt knyttet europæisk kolonialisme, og insisterer på at kristendommen i f.eks. Afrika først og fremmest blev skabt af afrikanere, der ofte så en dyb indre sammenhæng mellem deres egne religiøse traditioner og kristendommen.

Verdenskristendommen hinsides det lokale

Lamin Sannehs arbejde har været indflydelsesrigt, men er også blevet kritiseret. Den nyeste og mest velargumenterede kritik er fremsat af de to engelske historikere og kirkehistorikere Joel Cabrita og David Maxwell, som begge har berøring med fakultetet. Maxwell har adskillige gange forelæst på Center for Afrikastudier, og Cabrita besøgte i efteråret 2019 Afdeling for Kirkehistorie og Center for Afrikastudier.

Cabrita og Maxwell har i deres antologi *Relocating World Christianity* (Leiden, 2017) skarpt kritiseret Sannehs og andre forskeres tolkning af "verdenskristendom". Kritikken har to hovedpunk-

ter. For det første historiserer de Sannehs og andre missionsteologers forståelse af verdenskristendom, og for det andet argumenterer de for en alternativ tilgang til emnet. Ved at spore “verdenskristendommens” begrebshistorie konkluderer de, at det mere skal forstås som et normativt end som et deskriptivt begreb. De mener, at opfattelsen af verdenskristendommen som en mangfoldighed af lokalt forankrede kristne traditioner i sin kerne er en moralsk kommentar til kristendommens nutidige og fremtidige tilstand. Den er en normativ teologisk vision, som er vokset ud af en særlig “postcolonial anxiety” (s. 4). Missionsteologer udviklede og omfavnede begrebet i en tid, hvor de kæmpede for at vride kristendommen og mission fri af den historiske kobling til europæisk kolonialisme og kultur og med at udvikle et ordforråd, som kunne beskrive forholdet mellem kristendom og kultur på en ny måde. De forsøgte med andre ord at løse nogle af de udfordringer for fremtidens mission, som Erik W. Nielsen formulerede i 1948.

Cabrita og Maxwell anerkender fuldt ud værdien af Sannehs og andres fokus på lokaliseringen af kristendommen, og de accepterer betydningen af at studere konsekvenserne af kristendommens oversættelse til lokale sprog. Men de indvender, at ved udelukkende at fokusere på kristendommens lokalisering forstår man ikke dens globalisering. Ved for énsidigt at fremhæve det lokale og det specifikke i kristendommens globale udbredelse overser man alle de “large-scale connections and networks as well as cross-cultural continuities” (s. 4), som findes mellem kristne i en global verden.

I stedet for at blive en egentlig global kirkehistorie bliver “verdenskristendom” i denne forstand reelt summen af en lang række indbyrdes uforbundne lokalhistorier.

Cabrita og Maxwell mener, at kirkehistorikere skal skrive global kirkehistorie, som historikere skriver verdenshistorie, dvs. fokusere på de forbindelser, som blev skabt mellem kirker og kristne i forskellige dele af verden. De er ikke nødvendigvis globale i den forstand, at de dækker hele verden, men de er regionale eller internationale og forbinder kristne på tværs af geografiske regioner og kontinenter. Det har Cabrita givet et fint eksempel på i sin nye bog *The People’s Zion* (Cambridge, MA, 2018), hvor hun følger The Christian Catholic Apostolic Church in Zion – en evangelikal bevægelse med fokus på troshelbredelse – fra dens oprindelse i Australien i begyndelsen af det 20. århundrede, videre til Californien, Chicago, Sydafrika, Swaziland og mange andre afrikanske lande.

Hvordan skriver vi så verdenskristendommen historie?

Det korte svar på dette spørgsmål er, at vi skal skrive verdenskristendommens historie ved både at følge kristendommens gradvise lokalisering og alle de globale og internationale forbindelser, som blev skabt mellem kristne i forskellige dele af verden. Kristendommens lokalisering er kun første del af historien, og anden del handler om dens internationalisering. Og det er her, en ny både dansk og international kirkehistorie skal sætte ind – ved at følge i hælene på kristendommen på kryds og tværs i hele verden.